

Tiivistelmä 6. kesäkuuta 2011 hyväksytystä pro gradu -tutkielmasta:

NAISTOIMIJUUDELLA KOHTI SUKUPUOLIHARMONIAA

Naisten ja sukupuolen merkitykset rauhan ja turvallisuuden diskursseissa toteutettaessa Suomen kansallista 1325-toimintaohjelmaa kriisinhallinnan keinoin

Tutkimus käsittelee naisille ja sukupuolelle annettuja merkityksiä syksyllä 2008 julkaistun Suomen kansallisen 1325-toimintaohjelman toteutuksessa kriisinhallinnan ja rauhanrakennuksen aloilla. Toimintaohjelman avulla pyritään tehostamaan YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2000 hyväksymän naisia, rauhaa ja turvallisuutta käsittelevän päätöslauselman 1325 kansallista toimeenpanoa. Päätöslauselman tavoitteet voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: naisten suojelun vahvistamiseen konfliktien aikana, naisten osallistumisen lisäämiseen konfliktien ratkaisussa ja sukupuolinäkökulman huomioimiseen kriisinhallintaoperaatioissa.

Tutkimuksen aineisto koostuu viranomaisten toimintaa ohjaavista strategioista ja ohjeista, jotka ajoittuvat vuosille 2008–2010, sekä näitä täydentävästä haastatteluaineistosta. Haastattelin keväällä 2010 toimintaohjelman toimeenpanosta vastaavia virkamiehiä ulkoasiainministeriössä, sisäasiainministeriössä ja sen alaisessa kriisinhallintakeskus CMC:ssä, oikeusministeriössä, puolustusministeriössä ja puolustusvoimien pääesikunnassa. Viranomaisten lisäksi haastattelin myös kansalaisjärjestöjen muodostaman 1325-verkoston edustajaa.

Kansallisessa 1325-toimintaohjelmassa naisten osallistuminen ja sukupuolten tasa-arvo nostetaan osaksi rauhan ja turvallisuuden tuottamista. Feminististä kansainvälisen politiikan teoriaa ja diskurssianalyttistä menetelmää apuna käyttäen tarkastelen naisia ja sukupuolta puheessa rakentuvina kategorioina. Kysyn, minkälaisia strategioita käytetään perusteltaessa naisten ja sukupuolten tasa-arvon merkitystä rauhanprosesseille ja kriisinhallinnalle. Miten naiset ja sukupuoli tuodaan osaksi rauhan ja turvallisuuden diskursseja? Painottuuko puheessa nais erityisyyttä korostava näkökulma vai suhtaudutaanko sukupuolijakoon kriittisesti?

Argumentoin, että suomalaista 1325-diskurssia on mielekästä tarkastella suhteessa liberaaliin rauhaan, inhimilliseen turvallisuuteen ja suomalaiseen tasa-arvokäsitykseen, sillä ne ovat suomalaisessa kriisinhallintapolitiikassa vallitsevia diskursseja, joita vasten 1325-puhe ja -politiikka rakentuvat. 1325-puhe rakentuu suhteessa ideaaliin Suomesta ja muista Pohjoismaista tasa-arvon mallimaina, yhtäältä kyseenalaistaen tasa-arvon viemisen mahdollisuuden, mutta toisaalta pitäen sitä lähtökohtana suomalaiselle kriisinhallintatyölle. Liberaalin rauhan ja inhimillisen turvallisuuden käsitteet ovat edesauttaneet naisten ja sukupuolen merkityksen tunnistamista suomalaisessa kriisinhallintapolitiikassa. Näitä käsitteitä vasten rakentuva 1325-diskurssi painottaa sukupuolten tasa-arvoa yhtenä edellytyksenä yhteiskunnan vakaudelle, ja näkee (demokraattisen) valtion positiivisena resurssina naisille.

Tunnistan puheesta viisi eri strategiaa, joilla naisten ja sukupuolen merkitystä rauhalle ja turvallisuudelle perustellaan. Strategiat ovat tasa-arvon ja sukupuoliharmonian merkityksen korostaminen, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kriisinhallinnan ongelmien korjaajana, naisten haavoittuvan aseman ja suojelun tarpeen painottaminen, naisten näkeminen ensisijaisesti aktiivisina toimijoina ja naisten kriisinhallinnalle tuomien hyötyjen korostaminen. Strategioiden keskinäiset erot syntyvät nais erityisyyden ja sukupuolikysymysten laajemman tarkastelun välillä. Nais erityisyys määrittyy puheessa liian kapeaksi, jopa vanhanaikaiseksi tavaksi ymmärtää sukupuolen merkitys. Sen kyseenalaistamisella on yhteys suomalaiseen tasa-arvopolitiikkaan, jossa nais erityiseksi ymmärretyllä feminismillä on negatiivinen kaiku, mutta tasa-arvon käsitteellä on vahva asema yhteiskunnallisena arvona ja tavoitteena. Toisaalta strategioita yhdistäväksi ihanteeksi muodostuu yhteiskunnallisesti aktiivisen naistoimijuuden tukeminen. Naisten toimijuuden nähdään olevan tapa edetä kohti sukupuolten tasa-arvoa ja miesten ja naisten sukupuoliharmoniaa, jotka muodostuvat puheessa edellytyksiksi rauhanomaiselle yhteiskunnalle. Sukupuolisovun korostaminen nostaa miehet naisten rinnalle ja korostaa heidän positiivista vaikutustaan sukupuolten tasa-arvoon.

Feministisestä näkökulmasta katsoen on ongelmallista, että naisten aseman parantaminen säilyy 1325-diskurssissa alisteisena (valtion) turvallisuudelle ja yhteiskunnan vakaudelle. Naisten turvallisuuden paranemisen nähdään tapahtuvan valtion kautta sen usein miehisiä valtarakenteita kyseenalaistamatta. Puhe sulkee ulkopuolelleen sellaiset sukupuolen ilmaisut tai tasa-arvon vaatimukset, jotka eivät perustu sukupuoliharmonialle ja jotka voivat horjuttaa yhteiskunnan vakautta ja rauhanomaista kehitystä. Voidaan kysyä, edesauttaako sukupuolisovun korostaminen esimerkiksi pyrkimyksiä ymmärtää naisiin kohdistunut väkivalta turvallisuusongelmana.

Ymmärtämällä, miten 1325-diskurssi rakentuu suhteessa hegemonisiin käsityksiin liberaalista rauhasta ja tasa-arvosta, voidaan kysyä, voisiko tasa-arvon ymmärtää myös toisin.

1325-diskurssissa rakentuva tavoite yhteiskunnallisesti aktiivisesta naisesta, joka rakentaa demokraattista yhteiskuntaa yhteistyössä miesten kanssa ja kansainvälisten kriisinhallintajoukkojen avustuksella, tuottaa kuvaa kriisinhallinnasta automaattisesti hyvänä asiana paikallisille naisille. Feministinen tutkimus on korostanut, että kriisinhallintajoukkojen vaikutus ei kuitenkaan välttämättä ole aina positiivinen. Ongelmalliseksi suomalaisen tasa-arvon ideaali muodostuu, jos kansalaisuuden varjolla häivytetään näkyvistä kansainvälisen kriisinhallinnan negatiivisia puolia, kuten prostituution lisääntymistä kriisinhallintamissioiden lähettyvillä. Viranomaisten 1325-puheessa kriisinhallintaoperaatioiden ympärillä rehottava prostituutio ei nouse julkilausutuksi ongelmaksi samalla tavalla kuin esimerkiksi raiskaukset sodankäynnin välineenä. Prostituutiosta ei puhuta, tai se nähdään rakenteellisen ongelman sijaan yksilöiden huonona käytöksenä. Suomalaisen tasa-arvon ideaali voi toisaalta toimia 1325-työssä myös positiivisena resurssina, jos sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen koetaan suomalaisten kriisinhallintatoimijoiden erityiseksi velvollisuudeksi.

Kritiikki *sex/gender* -jaottelua ja heteronormatiivisuutta kohtaan ei saa suomalaisessa 1325-diskurssissa merkittävää sijaa. Heteronormatiivisuus kriisinhallinnassa tarkoittaa miesten ja naisten näkemistä erilaisina, toisiaan täydentävinä kategorioina. Tällöin kriisinhallinnan mahdollisten ongelmien nähdään korjautuvan lisäämällä naisten määrää ja osallistumista. Naisten kategorian ja nais/mies-jaottelun merkityksen korostuminen suomalaisessa 1325-diskurssissa asettaa haasteen postmodernille feministiselle tutkimukselle. Kysyn, onko hankalalla käsityksellä sukupuolesta mitään annettavaa 1325-politiikalle.

Suomalaisessa 1325-diskurssissa tasa-arvokoulutus nähdään ensisijaisen tärkeänä. Korostettaessa koulutuksen merkitystä ei oleteta, että pelkkä naisten määrän lisääminen tekisi kriisinhallinnasta parempaa naisille, vaan kantavana ajatuksena on, että sekä miehet että naiset voivat toimia työssään tasa-arvoa edistäen. Ehkä potentiaali sukupuolen laajemmalle tarkastelulle kriisinhallinnan kontekstissa onkin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa. Laajasti ymmärrettyinä valtavirtaistaminen tarjoaa työkaluja sukupuolen kategorian horjuttamiselle ja erojen näkemiselle jatkuvasti tuotettuina sen sijaan, että oletetaan miesten ja naisten sukupuolieron olevan luonnollinen. Sukupuolen ymmärtäminen jatkuvasti käytännöissä tuotettuna luonnollistetun mies/nais-jaon sijaan voi tarjota hedelmällisen lähtökohdan suomalaisen 1325-politiikan kehittämiseksi huomioimaan paremmin sen omia rajoitteita ja erilaisia hierarkkisia rakenteita.